

Referaat uitgesproken door ir. B.W. Breunese op 25 oktober 2012 over ‘Waarom thuislezer?’ uitgesproken in het gebouw van de Erdee Media Groep in Apeldoorn naar aanleiding van de uitgave van het boek: ‘Eredienst aan huis.’

(De onderstaande tekst is met toestemming van de spreker overgenomen van een kopie van het handgeschreven origineel; nummering en accentueringen zijn overgenomen).

Dames en heren,

Mij is gevraagd om ter gelegenheid van de presentatie van het boek: ‘Eredienst aan huis’ van de heer H. de Vries u iets te vertellen over het waarom van mijn keuze voor thuislezen en mijn ervaringen daarmee. Eerlijk gezegd ben ik geen thuislezer in absolute zin: van tijd tot tijd woon ik namelijk een kerkdienst bij. Ik hoop dit straks nader te motiveren. Vervolgens wil ik u erop wijzen dat waar het hier een gevoelige en persoonlijke zaak betreft, immers thuislezer en kerkganger vormen toch een tegenstelling, ik zeker niet de bedoeling heb wie dan ook te kwetsen.

Alvorens tot mijn eigenlijke onderwerp te komen, wil ik duidelijkheidshalve u enige achtergrondinformatie verschaffen, en dat in vogelvlucht.

1. De persoon die ook op mijn denken een sterke invloed heeft uitgeoefend is de bekende *ds. Paauwe*. Geboren in 1872 werd Jan Pieter Paauwe reeds op de jeugdige leeftijd van negen jaar opgenomen in het Gereformeerd Burgerweeshuis te Rotterdam. Na enige tijd werd hem de gelegenheid geboden om het onderwijs op het gymnasium te volgen, welk gymnasium hij in korte tijd doorliep door zelfs een jaar over te slaan. Ook zijn studie theologie in Utrecht verliep vlot en daarna zien we hem op de kansel staan van zijn eerste gemeente: Yerseke.

Hier kreeg ds. Paauwe al spoedig grote moeilijkheden in betrekking tot zijn geestelijke staat en tot zijn ambt als predikant in de Nederlandse Hervormde Kerk. Daardoor kreeg zijn prediking volgens zijn toehoorders het karakter van een ‘Alarmgeroep’ en een ‘Aanzegging van het oordeel.’ De kerk raakte vol, ja overvol. Mensen die eertijds de Zondag in de herberg doorbrachten, gingen nu naar de kerk. Mogelijk was dit het gevolg van een gesprek dat hij met deze cafébezoekers had gevoerd. Dezen vroegen hem namelijk naar welke van de zes kerken in Yerseke de Heere Jezus de mensen zou sturen. Ds. Paauwe antwoordde dat hij niet geloofde dat de Heere Jezus ze naar een kerk zou sturen, maar de drinkers zou vragen: ‘Wat doen jullie hier?’ We kunnen hieruit opmaken welke indruk ds. Paauwe toen reeds van de kerken had.

Eén van de mensen die onder zijn prediking bekeerd werden was de latere echtgenote van ds. J. Fraanje.

In 1907 vertrok ds. Paauwe naar zijn tweede gemeente: Bennekom. Hier vond eind 1911 *zijn bekering* plaats. In een brief schreef hij hierover o.a.: ‘...dat de Heere mij kwam verlossen uit de banden der Wet en overzette in de dierbare Heere Jezus, mij met Zichzelf verzoenende door het dierbaar bloed van Zijn lieve Zoon (...). Ik had niets meer dan zonden en schuld en toen kreeg ik Hem, Die de enige troost is in leven en in sterven. Ik omhelsde het vonnis der Wet en toen werd ik vrij. Ik werd rijker en tegelijkertijd armer; vrij en tegelijkertijd gebonden (...). Aan zó één! Door erf- en dadelijke zonden de ergste (...). Ik kwam niet tot de Heere, maar de Heere kwam tot mij.’

In Bennekom ontstonden enige *conflictsituaties* als gevolg van de reglementen van koning Willem I. Ds. Paauwe had deze in zijn blindheid ondertekend. Na zijn bekering heeft hij dat in het openbaar beleden en achtte hij zich niet langer aan deze reglementen gebonden. Hij zag in de kerk één Koning: Jezus Christus, en geen aards vorst als koning Willem I. Uiteindelijk volgde *zijn schorsing en afzetting* als gevolg van het verzoek van twee jonge mensen die in Bennekom woonden, in de kerkelijke gemeente van Bennekom echter totaal onbekend waren, en in het vrijzinnige Tiel kerkten, om aldaar geloofsbelijdenis af te leggen. Tiel vroeg Bennekom om een bewijs van goed zedelijk gedrag, dat Bennekom onmogelijk kon geven. Zonder dat deden genoemde jonge mensen evenwel geloofsbelijdenis in Tiel. Hierop werd van Bennekom geëist deze mensen als lidstaten in te schrijven. Het is zonder meer duidelijk dat een gewetensvol man als ds. Paauwe, die altijd vol zorg was over het geestelijk welzijn van zijn toehoorders, hieraan onmogelijk kon voldoen. Schorsing en afzetting waren het gevolg. Hoewel enkele predikanten hiertegen protest aantekenden, heerste daarna een beklemmend stilzwijgen.

Daar stond ds. Paauwe dan, met vrouw en kind, zonder inkomen en zonder woning. Toch zou hij later zeggen: ‘Mijn hart had zich volkomen verenigd met de weg die de Heere met mij hield. Het is mij altijd een oorzaak van zeer grote blijdschap geweest dat het zo gelopen is.’

Na zijn afzetting in 1914 werd de woonplaats Den Haag waar hij zeer veel toehoorders, waaronder voormalige thuislezers, kreeg en van waaruit hij ook in andere gemeenten het woord bediende. Hij vergat daarbij Bennekom niet.

2. Nu ga ik u iets vertellen over mijn ouders, die veel voor mij hebben betekend. *Mijn vader*, afkomstig uit de Gereformeerde Kerken in Nederland, kreeg het in zijn jonge jaren moeilijk met de leer van de veronderstelde wedergeboorte van Dr. Abraham Kuyper. Door zijn verloofde kwam hij in aanraking met de Gereformeerde Gemeente te Zeist waar de prediking van ds. H. Roelofsen en ds. J.R. van Oordt diepe indruk op hem maakte. Mijn ouders gingen na hun huwelijk in Den Haag wonen, kerkten hij de Gereformeerde Gemeente aldaar waar tot hun genoegen oudvaders werden gelezen. Daarna kreeg deze gemeente een eigen predikant, door wiens uitlatingen en leer mijn vader weer in grote moeilijkheden geraakte, temeer daar hij er tegenop zag voor de tweede maal van kerk te veranderen. Uiteindelijk zijn mijn Ouders en hun zoontje ongeveer in 1936 onder de prediking van ds. Paauwe terechtgekomen. Dit bleef in feite hun enige predikant. Reeds spoedig kwam ds. Paauwe met zijn echtgenote bij ons kennismaken. Er ontstond een vriendschap die tot zijn overlijden in 1956 heeft geduurd.

3. Nu wil ik u iets zeggen over andere invloeden op mijn denken. In mijn jeugd logeerde ik graag bij de Ouders van mijn moeder in Zeist. Deze waren lid van de Gereformeerde Gemeente, aardige en ernstige mensen. Ze kregen veel bezoek van binnen en buiten Zeist wonende predikanten, ouderlingen, mede-kerkleden, maar ook van buitenkerkelijken. De gesprekken gingen vooral over geestelijke zaken; het ging er altijd stichtelijk aan toe en ik geloof zeker dat er bekeerde mensen onder waren, met hun oprechte blijdschap, droefheid en medeleven met elkaar. ‘s Zondags ging ik mee naar de kerk. Ik heb er een fijne jeugdhervatting aan overgehouden.

Bij het ouder worden kwam ik geleidelijk aan tot de ontdekking dat er zeer grote verschillen waren tussen hetgeen ik in de Gereformeerde Gemeente en bij ds. Paauwe hoorde. Dit werd mede veroorzaakt door de scherpe kritiek van predikanten en leden van de Gereformeerde Gemeente op de leer van ds. Paauwe. Omgekeerd was de kritiek van ds. Paauwe en zijn

volgelingen op de leer van de kerken beslist niet minder. Nu betreft het hier levensvragen van het allergrootste belang, en onderzoek naar deze leergeschillen is dus absoluut noodzakelijk.

Hoewel ds. Paauwe tijdens zijn prediking telkens naar plaatsen in de heilige Schrift verwees waar men de juistheid van zijn onderwijs kan vinden, bleef ik toch met vragen lopen. Door oorlogsomstandigheden kwam ons gezin van 1945 tot en met 1947 (ik was toen tussen de 15 en 17 jaar) tegenover ds. Paauwe te wonen. Mede daardoor kwam ik in de gelegenheid, hetzij bij hem thuis, hetzij op een wandeling, gesprekken met hem te voeren over geestelijke zaken, waarover hij overigens altijd in overdenking was. Nog steeds schaam ik mij erover dat ik hem wel eens tegensprak, *nota bene*, een groot man met zo'n 60 jaar meer levenservaring enz. dan ik had, en die mij later in een boek schreef: 'Aan mijn vriend.' Ik vertel dit om u te laten zien hoe sympathiek ds. Paauwe ook tegenover jonge mensen stond.

4. Ook van belang voor mij was het feit dat ik in het begin van mijn studententijd in Delft in aanraking kwam met medestudenten die een gespreksgroep vormden, waaruit later het dispuut Johannes Calvijn is ontstaan, als eerste dispuut van de C.S.F.R. Nog steeds ontmoeten wij elkaar, onder andere op een jaarlijkse reünie. Op dit dispuut werd besloten om samen de Institutie van Calvijn te gaan bestuderen, voor welk initiatief ik mijn vrienden nog steeds zeer dankbaar ben. Ds. Paauwe noemde dit werk een 'uitstekend middel tegen de valse leer van deze tijd.' Aangezien Calvijn zich nauwkeurig aan de heilige Schrift hield, wordt hij wel de Schrift-theoloog bij uitnemendheid genoemd. Door het lezen van de Institutie heb ik wel ontdekt dat de leer van ds. Paauwe hier volkomen mee overeenstemt, en dus zuiver reformatorisch is.

5. *Een belangrijk verschil* tussen de leer van de Gereformeerde Gemeente en die van ds. Paauwe betreft de rechtvaardigmaking, met welk leerstuk volgens Luther de kerk staat of valt. De stelling: 'Geen leven voor de rechtvaardigmaking' wordt in de afgescheiden kerken die ik bezocht heb als een ernstige dwaling van ds. Paauwe beschouwd. Staat bij ds. Paauwe de rechtvaardigmaking aan het *begin*, in deze kerken staat de rechtvaardigmaking aan het *einde* in wat aldaar genoemd wordt 'de orde des Heils,' dan wel 'de standenprediking.'

Een bekend voorbeeld is in deze kerken de behandeling van het boek Ruth. In de eerder genoemde 'orde des Heils' wordt Ruth eerst¹ gerechtvaardigd door haar huwelijk met Boas, dus aan het *einde*. In het boek Ruth zelf, de korte inhoud daarvan en de kanttekeningen daarbij vinden wij totaal iets anders, namelijk: 'Uw volk is mijn volk en uw God is mijn God,' gevolgd door een eedzwering. Ruth is dus al in Moab, dus aan het *begin*, bekeerd tot de ware religie, tot de ware God en de gemeenschap Zijner kerk.' Er zijn nog veel meer voorbeelden te noemen. Ik vraag me in gemoede af waarom predikanten die de Statenvertaling met kanttekeningen sterk aanbevelen, in een prediking daar zo van afwijken. In Habakuk 2:4 staat: 'maar de rechtvaardige zal door zijn geloof *leven*.' En wat wil men dan toch beweren over *leven* vóór de rechtvaardigmaking?

De Heere Jezus leert Nicodemus de absolute noodzaak van de wedergeboorte. Calvijn schrijft in zijn Institutie: 'De genade der rechtvaardigmaking wordt niet gescheiden van de wedergeboorte, ook al zijn het onderscheiden zaken (uitgave Sizoo: III-XI-11). Ds. Paauwe heeft dus niets anders geleerd dan bij de reformatoren, in de Statenvertaling, bij de kanttekeningen, in de drie formulieren van enigheid en in de gerenommeerde oudvaders, waaronder de catechismusverklaring van Van der Groe, is te vinden.

¹ Eerst in de betekenis van 'pas.'

6. Een vraag: hoe voel ik mij als *thuislezer*? Antwoord: niet gelukkig.

Ds. Paauwe heeft zijn toehoorders in het algemeen sterk afgeraden om na zijn overlijden naar kerk te gaan. Ik heb daar zéker begrip voor. *De Nederlandse hervormde Kerk* heeft ds. Paauwe afgezet op grond van menselijke inzetten en is daardoor streng te veroordelen. Bovendien ontbrak in deze kerk de leertucht waardoor de meest vreemde leringen vrij spel kregen. Het is duidelijk dat ds. Paauwe zijn toehoorders aan deze kerk niet kon toevertrouwen. Naar aanleiding van hetgeen ik zoeven over de leer van *de afgescheiden kerken* die ik bezocht heb, heb opgemerkt, ligt het voor de hand dat ik me daar moeilijk thuis kan voelen. Temeer wanneer de ene predikant met zichtbare opwindning spreekt over die drijvers van de rechtvaardigmaking, een andere dat hij het met Calvijn niet eens is, nog een andere dat mensen in de hemel zijn die de rechtvaardigmaking niet hebben beleefd, enz., enz.! Ook in deze kerken zijn veel richtingen omdat de leertucht niet wordt uitgeoefend. Maar nu zien sommige thuislezers die ik gesproken heb met een gevoel van zelfgenoegzaamheid, om niet te zeggen met hoogmoed op alle kerken neer. Wat ik helaas bij deze mensen mis, is een gevoel van diepe droefheid en mede-schuldig zijn aan deze ernstige situatie. Er is geen mens die niet zondigt, en dat heeft gevolgen.

7. Nog een vraag: 'Hoe voel ik mij als *kerkganger*?' Niet gelukkig. Een onmogelijke situatie dus. Wanneer ik vóór de dienst naar de kansel kijk, dan denk ik vaak: 'Daar was nu voor u, ds. Paauwe en uw gelijken geen plaats,' en dat is in meerdere opzichten best aangrijpend. Na het overlijden van ds. Paauwe heb ik de kerkgang ernstig gemist. Ik ben dan ook van tijd tot tijd bij rechtzinnige predikanten ter kerke gegaan. Het ging er ernstig aan toe. Daarna dacht ik aan ds. Paauwe: 'Deze man heeft nu alles, maar dan ook alles voor zijn God over gehad, al was hij aller afschrapsel.' Zijn levensloop en ervaringen hebben een grote diepgang en scherpe separatie in zijn prediking gegeven. Zo iemand heb ik nadien niet meer ontmoet en niet meer gehoord.

8. Is voor kerkgangers en thuislezers uitkomst mogelijk?

De Nederlandse Hervormde Kerk heeft zich aan vervolging schuldig gemaakt en is daar nooit op teruggekomen. Ze heeft een aantal predikanten zoals ds. De Cock en ds. Paauwe uitgeworpen en ds. Kohlbrugge de toegang geweigerd. Dit waren wél gezanten van Christuswege. Toen de profeet Samuel iets dergelijks overkwam, zei God tot hem: '...zij hebben u niet verworpen, maar zij hebben mij verworpen.' Daar kan alleen een goddelijk oordeel volgen. De kerkelijke situatie in ons land is dan ook chaotisch: veel kerken, in elke kerk veel richtingen. In het zendingswerk wordt deze kerkelijke verdeeldheid geëxporteerd, hetgeen onverantwoord is. Ook op politiek en maatschappelijk gebied en met de mentaliteit van ons volk is het niet beter.

Zowel de Gereformeerde Bond als de Hersteld Hervormde Kerk beschouwen zich als de voortzetting van de Nederlandse Hervormde Kerk; maar dan hebben zij ook de bovengenoemde schuld van de vervolging overgenomen. Laat men nu *niet* zeggen: 'Dat is in het verleden door de Vaderlandse kerk gedaan; wij zijn hieraan *niet schuldig*.' Want dan kan men aan het Duitsland van na de Tweede Wereldoorlog een voorbeeld nemen, dat zich verantwoordelijk heeft gevoeld voor de vreselijke misdaden van het naziregime, door met de erkenning van de staat Israël en de herstelbetalingen aan de Joden, het leed enigszins te verzachten.

In het verre verleden heeft het volk Israël eveneens de profeten vervolgd, met als gevolg de verwoesting van tempel en 70 jaren Babylonische ballingschap, enz. Maar daar was de profeet Daniël, deze zeer gewenste man, die zich ootmoedig met gebed, smekingen, vasten, zak en as,

schuldbelijdenis deed, daarbij zichzelf insloot door te bidden: *wij* hebben gezondigd, enz. (men leze Daniël 9). Maar hij doet onder dit oordeel een beroep op Gods barmhartigheden die groot zijn, en dat alles, let wel, ‘om des Heeren wil.’ Hier is een ernstige les voor de opvolgers van de Nederlandse Hervormde Kerk, alsmede voor de afgescheiden kerken, voor predikanten, kerkgangers en thuislezers.

Dames en heren, hoewel hier nog veel zaken liggen om over na te denken, moet ik nu besluiten. Ik dank u voor uw aandacht.

B.W. Breunese.